

Teismo praktikos rinkinys

GENERALINIO ADVOKATO
NICHOLAS EMILIOU IŠVADA,
pateikta 2023 m. sausio 12 d.¹

Byla C-638/22 PPU

**T.C.,
Rzecznik Praw Dziecka,
Prokurator Generalny,
dalyvaujant
M.C.,**

Prokurator Prokuratury Okręgowej we Wrocławiu

(*Sąd Apelacyjny w Warszawie* (Varšuvos apeliacinis teismas, Lenkija) pateiktas prašymas priimti prejudicinį sprendimą)

„Prašymas priimti prejudicinį sprendimą – Teismų bendradarbiavimas civilinėse bylose – Santuoka ir tėvų pareigos – Tarptautinis vaikų grobimas – 1980 m. Hagos konvencija – 11–13 straipsniai – Reglamentas (EB) Nr. 2201/2003 – 11 straipsnis – Reikalavimas skubiai vykdyti grąžinimo procedūrą – Automatinis galutinio sprendimo dėl grąžinimo vykdymo sustabdymas įgalioto viešojo subjekto prašymu, siekiant leisti šiam subjektui pateikti kasacinį skundą ir jį išnagrinėti kompetentingame teisme – Nesuderinamumas su Sąjungos teise“

I. Įvadas

1. Vaikų grobimo bylos neabejotinai yra vienos opiausių bylų, kuriose teismui tenka priimti sprendimą. Iš tikrųjų jos nagrinėjamos tvyrant labai didelei emocinei įtampai ir esant labai sudėtingam teisiniam kontekstui, kai susipina abipusis tėvų nepasitenkinimas, jausmai, kuriuos jie jaučia savo vaikui (-ams), bei pagrindinės vieno ir kitų teisės, ypatingą dėmesį skiriant pirmiausia vaiko (-ų) interesams.

2. Šiuo klausimu dėl procedūros, nustatytos 1980 m. spalio 25 d. Hagoje sudarytoje Konvencijoje dėl tarptautinio vaikų grobimo civilinių aspektų (toliau – 1980 m. Hagos konvencija) ir Sąjungoje papildytos tam tikromis Reglamento (EB) Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo² (toliau – reglamentas „Briuselis IIa“), kuriuo siekiama užtikrinti nedelsiamą vaiko grąžinimą į jo nuolatinės

¹ Originalo kalba: prancūzų.

² 2003 m. lapkričio 27 d. Tarybos reglamentas, panaikinantys Reglamentą (EB) Nr. 1347/2000 (OL L 338, 2003, p. 1; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 19 sk., 6 t., p. 243). Šis reglamentas pakeistas 2019 m. birželio 25 d. Tarybos reglamentu (ES) 2019/1111 dėl jurisdikcijos ir sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis bei tarptautiniu vaikų grobimu, pripažinimo ir vykdymo (OL L 178, 2019, p. 1, toliau – reglamentas „Briuselis IIb“). Vis dėlto reglamentas „Briuselis IIa“ pagrindinėje byloje taikomas *ratione temporis* (žr. šios išvados 50 punktą).

gyvenamosios vietos valstybę, nuostatomis, jau suformuota gausi Teisingumo Teismo ir Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT) jurisprudencija. Vis dėlto jos įgyvendinimas lieka prieštaringas, bent jau kai kuriose valstybėse.

3. Šiuo prašymu priimti prejudicinį sprendimą, kurį pateikė *Sąd Apelacyjny w Warszawie* (Varšuvos apeliacinis teismas, Lenkija), Teisingumo Teismo prašoma išnagrinėti iš šių teisės aktų Sąjungos valstybėms narėms kylančią pareigą numatyti greitas prašymų dėl grąžinimo nagrinėjimo procedūras. Konkrečiau kalbant, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas siekia sužinoti, ar pagal šiuos teisės aktus valstybė narė gali šioje srityje numatyti ne tik galimybę kreiptis į dviejų instancijų bendrosios kompetencijos teismus, bet ir galimybę pateikti kasacinį skundą, lemiantį galutinio sprendimo dėl grąžinimo vykdymo sustabdymą paprastu nemotyvuotu viešųjų subjektų, įgaliotų pateikti tokį skundą, prašymu. Šioje išvadoje paaiškinsiu, kodėl taip negali būti.

II. Teisinis pagrindas

A. 1980 m. Hagos konvencija

4. Pagal 1980 m. Hagos konvencijos 1 straipsnio a punktą šia konvencija siekiama, be kita ko, „užtikrinti, kad neteisėtai į bet kurią Susitariančiąją Valstybę išvežti ar jose laikomi vaikai būtų greitai grąžinti“.

5. Šios konvencijos 2 straipsnyje nustatyta, kad susitariančiosios valstybės „imasi visų reikiamų priemonių, kad užtikrintų šios Konvencijos tikslų įgyvendinimą savo teritorijose. Šiam tikslui jos naudoja pačias sparčiausias procedūras.“

6. Šios konvencijos 11 straipsnyje nurodyta:

„Vykstant vaiko grąžinimo procesui, Susitariančiųjų Valstybių teismo ir administracinės institucijos turi veikti kuo sparčiau.

Jei teismo ar administracinė institucija per šešias savaites nuo proceso pradžios nepriima sprendimo, pareiškėjas arba valstybės, į kurią kreipiamasi, centrinė įstaiga savo iniciatyva arba prašančiosios valstybės centrinės įstaigos prašymu turi teisę pareikalauti nurodyti vėlavimo priežastis. <...>“

7. Minėtos konvencijos 12 straipsnis išdėstytas taip:

„Jei vaikas yra neteisėtai išvežtas arba laikomas, kaip nurodyta 3 straipsnyje, ir jei pradedant procesą Susitariančiosios Valstybės, kurioje yra vaikas, teismo ar administracinėse institucijose dar nėra praėjęs vienerių metų terminas nuo tos dienos, kai vaikas buvo neteisėtai išvežtas ar laikomas, byla nagrinėjanti institucija nurodo vaiką tuojau pat grąžinti.

<...>“

8. 1980 m. Hagos konvencijos 13 straipsnyje įtvirtinta:

„Nepaisant ankstesnio straipsnio nuostatų, valstybės, į kurią kreipiamasi, teismo ar administracinė institucija neprivalo nurodyti grąžinti vaiką, jei asmuo, įstaiga ar kita organizacija, kuri prieštarauja, kad vaikas būtų grąžintas, įrodo, kad:

<...>

b) yra didelė rizika, kad vaiką grąžinus jam būtų padaryta fizinė ar psichinė žala arba kad vaikas pakliūs į kitą netoleruotiną situaciją.

<...>“

B. Reglamentas „Briuselis IIa“

9. Reglamento „Briuselis IIa“ 11 straipsnyje „Vaiko grąžinimas“ nustatyta:

„1. Tais atvejais, kai globos teises turintis asmuo <...> prašo valstybės narės teismą priimti sprendimą remiantis [1980 m. Hagos konvencija] sugrąžinti neteisėtai išvežtą ar kitoje, nei jis nuolat gyveno [iki pat neteisėto išvežimo ar negrąžinimo], valstybėje narėje laikomą vaiką, taikomos šio straipsnio 2–8 dalys.

<...>

3. Teismas, kuriam pateikiamas pareiškimas dėl vaiko grąžinimo pagal šio straipsnio 1 dalį, skubiai išnagrinėja tą pareiškimą taikydamas skubiausias procedūras, kurias leidžia nacionalinė teisė.

Nepažeisdamas pirmos pastraipos, teismas ne vėliau kaip per šešias savaites nuo pareiškimo pateikimo, išskyrus atvejus, kai išimtinės aplinkybės neleidžia to daryti, priima sprendimą.

<...>“

C. Lenkijos teisė

10. *Kodeks postępowania cywilnego* (Civilinio proceso kodeksas) 519¹ straipsnio 2¹ dalyje, įtrauktoje 2018 m. sausio 26 d. *Ustawa o wykonywaniu niektórych czynności organu centralnego w sprawach rodzinnych z zakresu obrotu prawnego na podstawie prawa Unii Europejskiej i umów międzynarodowych* (Įstatymas, reglamentuojantis tam tikrą centrinės institucijos veiklą šeimos teisės srityje remiantis Sąjungos teise ir tarptautinėmis konvencijomis) (*Dz. U.*, 2018, 416 pozicija, toliau – 2018 m. įstatymas), nurodyta:

„Kasacinis skundas taip pat gali būti teikiamas byloje dėl asmens, kuriam taikoma tėvų valdžia ar globa, paėmimo, nagrinėjamos pagal 1980 m. Hagos konvenciją.“

11. Civilinio proceso kodekso 519¹ straipsnio 2² dalis, įtraukta taip pat 2018 m. įstatymu, išdėstyta taip:

„Kasacinį skundą 2¹ dalyje nurodytose bylose per keturis mėnesius nuo nutarties įsiteisėjimo dienos gali pateikti *Prokurator Generalny* (generalinis prokuroras), *Rzecznik Praw Dziecka* (vaikų teisių ombudsmenas) arba *Rzecznik Praw Obywatelskich* (piliečių teisių ombudsmenas).“

12. 2022 m. birželio 24 d. įsigaliojusiu *Ustawa z dnia 7 kwietnia 2022 r. o zmianie ustawy Kodeks postępowania cywilnego* (2022 m. balandžio 7 d. Civilinio proceso kodekso pakeitimo įstatymas) (*Dz. U.*, 2022, 1098 pozicija, toliau – 2022 m. įstatymas) į Civilinio proceso kodeksą įtrauktas 388¹ straipsnis, kuriame nustatyta:

„1. Bylose dėl asmens, kuriam taikoma tėvų valdžia ar globa, paėmimo, nagrinėjamos pagal [1980 m. Hagos konvenciją], 519¹ straipsnio 2² dalyje nurodyto asmens prašymu, pateiktu [*Sąd Apelacyjny w Warszawie* (Varšuvos apeliacinis teismas)] per ne ilgesnį kaip dviejų savaičių terminą nuo nutarties dėl asmens, kuriam taikoma tėvų valdžia ar globa, paėmimo įsiteisėjimo dienos, nutarties vykdymas automatiškai sustabdomas.

2. 1 dalyje nurodytos nutarties vykdymo sustabdytas nutraukiamas, jei 519¹ straipsnio 2² dalyje nurodytas subjektas nepateikia kasacinio skundo per du mėnesius nuo tos nutarties įsiteisėjimo dienos.

3. Jei 519¹ straipsnio 2² dalyje nurodytas subjektas per du mėnesius nuo 1 dalyje nurodytos nutarties įsiteisėjimo dienos pateikia kasacinį skundą, šios nutarties vykdymo sustabdytas automatiškai pratęsimas iki kasacinio proceso pabaigos.

4. Subjektas, pateikęs prašymą sustabdyti 1 dalyje nurodytos nutarties vykdymą, gali jį atsiimti per du mėnesius nuo nutarties įsiteisėjimo dienos, išskyrus atvejus, kai 519¹ straipsnio 2² dalyje nurodytas subjektas pateikė kasacinį skundą.

5. Atsiėmus prašymą sustabdyti 1 dalyje nurodytos nutarties vykdymą, ši nutartis tampa vykdytina.“

III. Pagrindinė byla ir prejudicinis klausimas

13. T.C. (toliau – tėvas) ir M.C. (toliau – motina), Lenkijos piliečiai, yra dviejų vaikų – N., gimusios 2011 m. birželio 8 d., ir M., gimusio 2017 m. sausio 1 d. (toliau abu kartu – vaikai), – tėvai. Šeima keliolika metų gyveno Airijoje. Vaikai ten gimė ir taip pat turi Airijos pilietybę. Abu tėvai turi nuolatinį darbą Airijoje, nors motina šiuo metu išėjusi ilgalaikių laikinojo nedarbingumo atostogų.

14. 2021 m. vasarą motina, gavusi tėvo sutikimą, su vaikais išvyko atostogauti į Lenkiją. 2021 m. rugsėjo mėn. ji pranešė tėvui, kad su vaikais visam laikui lieka gyventi Lenkijoje. Tėvas niekada nebuvo davęs sutikimo pakeisti vaikų nuolatinę gyvenamąją vietą, taigi negrąžinti jų į Airiją.

15. 2021 m. lapkričio 18 d. tėvas pateikė *Sąd Okręgowy we Wrocławiu* (Vroclavo apygardos teismas, Lenkija) prašymą užtikrinti vaikų grąžinimą į Airiją pagal 1980 m. Hagos konvenciją. Motina įstojo į bylą ir paprašė šį prašymą atmesti. *Prokurator Okręgowy we Wrocławiu* (Vroclavo apygardos prokuroras) savo ruožtu įstojo į bylą palaikyti prašymo dėl vaikų grąžinimo į Airiją.

16. 2022 m. birželio 15 d. nutartimi *Sąd Okręgowy we Wrocławiu* (Vroclavo apygardos teismas) patenkino tėvo prašymą. Tas teismas iš esmės laikėsi nuomonės, kad nagrinėjamu atveju iš tikrųjų kalbama apie „neteisėtą vaiko negrąžinimą“, kaip tai suprantama pagal 1980 m. Hagos konvenciją, ir kad negrąžinimo pagrindas, nurodytas šios konvencijos 13 straipsnio pirmos pastraipos b punkte, netaikytinas. Todėl jis įpareigojo motiną per septynias dienas nuo nutarties įsiteisėjimo dienos užtikrinti vaikų grąžinimą į Airiją.

17. Motina apskundė šią nutartį *Sąd Apelacyjny w Warszawie* (Varšuvos apeliacinis teismas). Tėvas ir Vroclavo apygardos prokuroras savo ruožtu paprašė šį apeliacinį skundą atmeti.

18. 2022 m. rugsėjo 21 d. nutartimi *Sąd Apelacyjny w Warszawie* (Varšuvos apeliacinis teismas) apeliacinį skundą atmetė. Iš esmės apeliacinis teismas sutiko su pirmosios instancijos teismo vertinimu, be kita ko, kiek tai susiję su negrąžinimo pagrindo, nurodyto 1980 m. Hagos konvencijos 13 straipsnio pirmos pastraipos b punkte, netaikymu.

19. *Sąd Apelacyjny w Warszawie* (Varšuvos apeliacinis teismas) nutartis įsiteisėjo ją paskelbus 2022 m. rugsėjo 21 d. Tą dieną įsiteisėjo ir 2022 m. birželio 15 d. *Sąd Okręgowy we Wrocławiu* (Vroclavo apygardos teismas) nutartis.

20. 2022 m. rugsėjo 28 d. baigėsi 2022 m. birželio 15 d. *Sąd Okręgowy we Wrocławiu* (Vroclavo apygardos teismas) nutartyje motinai nurodytas septynių dienų terminas, per kurį ji turėjo savanoriškai įvykdyti galutinę nutartį dėl grąžinimo, tačiau ji neužtikrino vaikų grąžinimo į Airiją.

21. 2022 m. rugsėjo 29 d. tėvas, siekdamas, kad būtų priverstinai įvykdyta galutinė nutartis dėl grąžinimo, pateikė *Sąd Apelacyjny w Warszawie* (Varšuvos apeliacinis teismas) prašymą, kad tas teismas šią nutartį patvirtintų įrašu apie paskelbimą vykdytina ir kad jam būtų įteiktas tos nutarties su šiuo įrašu nuorašas.

22. 2022 m. rugsėjo 30 d. vaikų teisių ombudsmenas pateikė prašymą sustabdyti abiejų instancijų teismų galutinių nutarčių vykdymą pagal Civilinio proceso kodekso 388¹ straipsnio 1 dalį. 2022 m. spalio 5 d. tokį pat prašymą pateikė generalinis prokuroras.

23. Šiomis aplinkybėmis *Sąd Apelacyjny w Warszawie* (Varšuvos apeliacinis teismas) nutarė sustabdyti bylos nagrinėjimą ir pateikti Teisingumo Teismui šį prejudicinį klausimą:

„Ar pagal [reglamento „Briuselis IIa“] 11 straipsnio 3 dalį ir [reglamento „Briuselis IIb“] 22 straipsnį, 24 straipsnį, 27 straipsnio 6 dalį ir 28 straipsnio 1 ir 2 dalis, siejamus su [Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos (toliau – Chartija)] 47 straipsniu, draudžiama taikyti nacionalinės teisės nuostatą, pagal kurią byloje dėl asmens, kuriam taikoma tėvų valdžia ar globa, paėmimo, nagrinėjamose remiantis [1980 m. Hagos konvencija], [generalinio prokuroro], [vaikų teisių ombudsmeno] arba [piliečių teisių ombudsmeno] prašymu, pateiktu *Sąd Apelacyjny w Warszawie* (Varšuvos apeliacinis teismas) per ne ilgesnį kaip dviejų savaičių terminą nuo nutarties dėl asmens, kuriam taikoma tėvų valdžia ar globa, paėmimo įsiteisėjimo dienos, šios nutarties vykdymas sustabdomas pagal įstatymą?“

IV. Procesas Teisingumo Teisme

24. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas paprašė nagrinėti šį prašymą taikant Teisingumo Teismo procedūros reglamento 107 straipsnyje nustatytą prejudicinio sprendimo priėmimo skubos tvarka procedūrą.

25. Grįsdamas šį prašymą tas teismas teigia, jog, atsižvelgiant į tai, kad vaikai Lenkijoje yra jau ilgiau kaip metus, dėl papildomų proceso mėnesių tęsiantis šiai nestabiliui padėčiai kiltų pavojus, *viena vertus*, labai pakenkti jų santykiams su tėvu ir, *kita vertus*, pakenkti jų gerovei, pirmiausia apsunkinti galimą jų grįžimą į Airiją ir reintegraciją šioje valstybėje.

26. Atsižvelgdama į šias aplinkybes trečioji kolegija 2022 m. spalio 26 d. nusprendė tenkinti minėtą prašymą.

27. Tėvas, vaikų teisių ombudsmenas, generalinis prokuroras, motina, Lenkijos vyriausybė ir Europos Komisija pateikė Teisingumo Teismui rašytines pastabas. Tėvui, generaliniam prokurorui, motinai, Lenkijos, Belgijos, Prancūzijos ir Nyderlandų vyriausybėms, taip pat Komisijai buvo atstovauta 2022 m. gruodžio 8 d. įvykusiame posėdyje.

V. Analizė

28. Pirmiausia primintina, kad 1980 m. Hagos konvencija, kurios šalys yra visos valstybės narės³, siekiama pagal civilinę teisę reglamentuoti „tarptautinį vaikų grobimą“ arba, konkrečiau kalbant, jų „neteisėtą išvežimą ar negrąžinimą“. Kalbama apie atvejus, kai nepilnametį paprastai vienas iš jo tėvų „išveža“ iš susitariančiosios valstybės, kurioje jis nuolat gyvena, į kitą susitariančiąją valstybę arba kai nepilnametis „negrąžinamas“ į pirmąją valstybę, pažeidžiant globos teises, suteikiamas pagal šios valstybės teisę, be kita ko, pagal šią teisę sutikimą dėl tokio išvežimo ar negrąžinimo turint duoti – bet nedavus – kitam iš tėvų⁴.

29. Remiantis prielaida, kad paprastai tokiu neteisėtu veiksmu labai pažeidžiami pagrobto vaiko interesai – jis išplėšiamas iš aplinkos, kuri jam buvo įprasta iki pagrobimo, ir labai dažnai netenka ryšio su savo kitu iš tėvų – ir kad iš esmės jo interesus labiausiai atitinkantis sprendimas yra kaip galima greičiau atkurti *statu quo ante* bei jo gyvenimo ir vystymosi sąlygas⁵, šioje konvencijoje nustatyta konkreti procedūra, kuria siekiama užtikrinti, kad vaikas būtų nedelsiant grąžintas į savo nuolatinės gyvenamosios vietos valstybę.

30. Jei „prašymas dėl grąžinimo“ remiantis 1980 m. Hagos konvencija pateikiamas – paprastai jį pateikia paliktasis vienas iš tėvų, – valstybės, kurioje vaikas buvo pagrobtas (valstybės, į kurią kreipiamasi), kompetentingai institucijai, šios konvencijos 12 straipsnyje nustatytas *principas*, pagal kurį ši institucija turi nurodyti vaiką „tuojau pat grąžinti“ į jo nuolatinės gyvenamosios vietos valstybę. Vis dėlto ši institucija *išimties* tvarka gali nenurodyti grąžinti vaiko tais atvejais, išsamiai išvardytais šioje konvencijoje, kai *statu quo ante* atkūrimas neatitiktų jo interesų. Taip pirmiausia

³ Pati Europos Sąjunga nėra šios konvencijos šalis, nes pagal šią konvenciją tarptautinės organizacijos prie jos prisijungti negali.

⁴ Žr. analogiškas sąvokos „neteisėtas [vaiko] išvežimas ar negrąžinimas“ apibrėžtis, pateikiamas 1980 m. Hagos konvencijos 3 straipsnyje ir reglamento „Briuselis IIa“ 2 straipsnio 11 punkte. Šiuo klausimu taip pat žr. šio reglamento 11 straipsnio 1 dalį.

⁵ Žr. 1980 m. Hagos konvencijos preambulę, reglamento „Briuselis IIa“ 12 ir 33 konstatuojamąsias dalis, taip pat 2010 m. gruodžio 22 d. Sprendimą *Aguirre Zarraga* (C-491/10 PPU, EU:C:2010:828, 44 punktas) ir 2017 m. birželio 8 d. Sprendimą *OL* (C-111/17 PPU, EU:C:2017:436, 61 punktas).

būtų tuo atveju, kai pagal šios konvencijos 13 straipsnio pirmos pastraipos b punktą yra „didelė rizika“, kad grąžinus vaikui būtų padaryta fizinė ar psichinė žala arba kad vaikas pakliūs į kitą netoleruotiną situaciją.

31. Kai vaikas pagrobiamas, kaip pagrindinėje byloje, Sąjungoje, 1980 m. Hagos konvencijos nuostatas papildė reglamento „Briuselis IIa“ 11 straipsnio nuostatos arba, kiek tai susiję su prašymais dėl grąžinimo, pateiktais po 2022 m. rugpjūčio 1 d., reglamento „Briuselis IIb“ 22–29 straipsnių nuostatos⁶. Iš esmės šiais reglamentais valstybių narių tarpusavio santykių srityje sugriežtinamas vaiko nedelsiamo grąžinimo principas, nustatytas šios konvencijos 12 straipsnyje, pirmiausia griežčiau nei šioje konvencijoje apibrėžiant negrąžinimo pagrindų, nurodytų jos 13 straipsnyje, taikymą.

32. Priminus šias bendrąsias aplinkybes pažymėtina, kad ši byla, kaip nurodžiau šios išvados įvade, susijusi būtent su teisių gynimo priemonėmis, numatytomis Lenkijos teisėje, taikomomis nagrinėjant prašymus dėl vaikų grąžinimo, taigi, ir įgyvendinant pirma minėtą procedūrą. Mano manymu, šioje pradinėje analizės stadijoje taip pat reikėtų glaustai aptarti reikšmingus su šiomis teisių gynimo priemonėmis susijusius aspektus.

33. Šiuo klausimu iš nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą ir Teisingumo Teismui pateiktų pastabų matyti, kad Lenkijos valdžios institucijoms pagal 1980 m. Hagos konvenciją pateiktas prašymas dėl grąžinimo, būtent pagrobimo, susijusio su dviem valstybėmis narėmis, atveju, kai reglamentai „Briuselis IIa“ ir „Briuselis IIb“ papildė šią konvenciją, gali būti nagrinėjamas *dvių instancijų bendrosios kompetencijos teismuose*.

34. Prašymą dėl grąžinimo pirmiausia nagrinėja kuris nors iš kompetentingų apygardos teismų. Paskui šalys ir galimos įstojusios į bylą šalys gali pateikti apeliacinį skundą dėl sprendimo grąžinti (arba negrąžinti), priimto išnagrinėjus bylą šioje pirmojoje instancijoje. Tuomet prireikus bylą gali dar kartą nagrinėti *Sąd Apelacyjny w Warszawie* (Varšuvos apeliacinis teismas), turintis išimtinę jurisdikciją šioje srityje⁷.

35. Apeliacinio teismo sprendimas įsiteisėja jo priėmimo dieną. Tą pačią dieną jis paprastai tampa vykdytinas pagal nacionalinės teisės sistemą. Tas pats pasakytina apie pirmojoje instancijoje priimtą sprendimą, jeigu jis patvirtinamas. Jei nurodoma vaiką grąžinti, tai įvykdyti, atlikusios tam tikrus formalumus⁸, iš esmės gali kompetentingos institucijos.

36. Vis dėlto priimdamas 2018 m. įstatymą Lenkijos teisės aktų leidėjas numatė galimybę – kurios iki tol nebuvo – pateikti *kasacinį skundą* dėl sprendimo dėl grąžinimo *Sąd Najwyższy* (Aukščiausiasis Teismas, Lenkija)⁹. Šio specialiojo skundo negali pateikti išvežto (-ų) vaiko (-ų) tėvai. Iš tikrųjų tik trys viešieji subjektai – generalinis prokuroras, vaikų teisių ombudsmenas ir piliečių teisių ombudsmenas – turi teisę per keturis mėnesius nuo atitinkamos nutarties dėl grąžinimo įsiteisėjimo dienos pateikti tokį kasacinį skundą, neatsižvelgiant į tai, ar jie pirmiau buvo įstoję į bylą, ar ne¹⁰.

⁶ Pagal Teisingumo Teismo jurisprudenciją 1980 m. Hagos konvencija ir reglamentai „Briuselis II“ sudaro „nedalomą normų visumą“ (2014 m. spalio 14 d. Nuomonė 1/13 (*Trečiųjų valstybių prisijungimas prie Hagos konvencijos*), (EU:C:2014:2303, 78 punktą)), taikomą neteisėtai Sąjungoje išvežtų vaikų grąžinimo procedūroms.

⁷ Žr. Civilinio proceso kodekso 518² straipsnio 1 dalį.

⁸ Žr. šios išvados 45 punktą.

⁹ Žr. Civilinio proceso kodekso 519¹ straipsnio 2¹ dalį.

¹⁰ Žr. Civilinio proceso kodekso 519¹ straipsnio 2² dalį.

37. *Paprastai* pagal Lenkijos teisę kasacinio skundo pateikimas neturi stabdomojo poveikio. Vis dėlto pagal bendrąją Civilinio proceso kodekso nuostatą, t. y. šio kodekso 388 straipsnio 1 dalį, šalys gali apeliacinės instancijos teismo, kuris, išnagrinėjęs apeliacinį skundą, priėmė galutinį sprendimą, prašyti sustabdyti šio sprendimo vykdymą iki kasacinio proceso pabaigos, jei dėl jo vykdymo šaliai gali grėsti nepataisoma žala; įvertinti šią sąlygą, taigi ir nuspręsti dėl tokio sustabdymo turi šis teismas.

38. Nors 2018–2022 m. šios bendrosios taisyklės buvo taikomos ir sprendimams grąžinti, Lenkijos teisės aktų leidėjas 2022 m. įstatymu įtraukė *specialiąją nuostatą*; nuo 2022 m. birželio 24 d.¹¹ ji taikoma būtent šios rūšies sprendimams.

39. Iš tikrųjų pagal naujojo Civilinio proceso kodekso 388¹ straipsnio 1 dalį galutinio sprendimo dėl grąžinimo vykdymas *automatiškai sustabdomas*, kai kuris nors iš viešųjų subjektų, turinčių teisę pateikti kasacinį skundą dėl tokio sprendimo, per dvi savaites nuo šio sprendimo įsiteisėjimo dienos pateikia dėl to prašymą *Sąd Apelacyjny w Warszawie* (Varšuvos apeliacinis teismas)¹². Priešingai, nei numatyta Civilinio proceso kodekso 388 straipsnyje, dėl tokio prašymo nereikia šio teismo pagrindimo ar vertinimo. Kai toks prašymas pateikiamas, sprendimas dėl grąžinimo automatiškai sustabdomas *dviem mėnesiams* nuo šio sprendimo įsiteisėjimo dienos. Jei subjektas, kuris pateikė prašymą dėl sustabdymo, per šį terminą nepateikia kasacinio skundo, vykdymo sustabdymas nutraukiamas¹³. Jei kasacinis skundas pateikiamas, šis sustabdymas pratęsiamas iki kasacinio proceso pabaigos¹⁴.

40. Laikantis šių procesinių taisyklių pagrindinėje byloje tėvo pateiktas prašymas grąžinti vaikus buvo išnagrinėtas pirmojoje instancijoje, paskui, motinai pateikus apeliacinį skundą, – prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiam teisme. Abiejų instancijų teismai, į kuriuos kreiptasi, patenkino šį prašymą. Nutartys, kurias jie priėmė, įsiteisėjo antrosios nutarties priėmimo dieną. Vis dėlto generalinis prokuroras ir vaikų teisių ombudsmenas motinos prašymu, remdamiesi Civilinio proceso kodekso 388¹ straipsnio 1 dalimi, kreipėsi į prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusį teismą su prašymais sustabdyti šių nutarčių vykdymą. Vėliau šie du subjektai per nustatytą terminą pateikė kasacinius skundus. Iš esmės šie prašymai dėl sustabdymo turėtų automatiškai užkirsti kelią galutinio sprendimo dėl vaikų grąžinimo vykdymui per visą procesą, vykstantį *Sąd Najwyższy* (Aukščiausiasis Teismas).

41. Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas abejoja dėl to, ar toks rezultatas suderinamas su 1980 m. Hagos konvencija bei reglamentais „Briuselis IIa“ ir „Briuselis IIb“, taip pat su teise į veiksmingą teisinę gynybą, užtikrinama pagal Chartijos 47 straipsnį. Esu tokios pat nuomonės, kaip išsamiai paaikškinsiu tolesniuose punktuose (B dalis). Prieš tai trumpai aptarsiu prejudicinio klausimo priimtinumą (A dalis).

¹¹ Pagal 2022 m. įstatymo 2 straipsnio 1 dalį šis įstatymo pakeitimas nedelsiant taikomas grąžinimo procedūroms, kurios buvo pradėtos ir tą dieną dar nebuvo užbaigtos galutine nutartimi. Taigi jis taikomas ir pagrindinėje byloje 2021 m. lapkričio mėn. tėvo pradėtam procesui.

¹² Civilinio proceso kodekso 388² straipsnyje patikslinama, kad šis naujas teisinis pagrindas dėl sustabdymo nepanaikina šio kodekso 388 straipsnio 1 dalies, jis papildo šią nuostatą. Taigi yra dvi galimybės prašyti sustabdyti sprendimo dėl grąžinimo vykdymą: viena – automatinė ir besąlyginė, bet suteikiama tik subjektams, turintiems teisę bylose dėl grąžinimo pateikti kasacinį skundą, kita – taikant sąlygą, susijusią su nepataisomos žalos rizika ir teismo vertinimu, kuria leisti pasinaudoti gali prašyti ir bylos šalys, paprastai tėvai.

¹³ Žr. Civilinio proceso kodekso 388¹ straipsnio 2 dalį.

¹⁴ Žr. Civilinio proceso kodekso 388¹ straipsnio 3 dalį.

A. Dėl priimtino

42. Generalinis prokuroras ir motina savo pastabose teigia, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusių teismo pateiktas klausimas yra nepriimtinas, nes hipotetinis. Šiuo aspektu jie tvirtina, kad tame teisme šiuo metu nenagrinėjamas joks „ginčas“ ir nevyksta joks „procesas“, kad „sprendimui priimti“, kaip tai suprantama pagal SESV 267 straipsnį, jam reikėtų atsižvelgti į galimą Teisingumo Teismo prejudicinį sprendimą¹⁵.

43. Savo ruožtu, kaip ir tėvas bei Komisija, manau, kad pateiktas klausimas visiškai priimtinas, taigi šį prieštaravimą reikia atmesti.

44. Šiuo aspektu pažymėtina, *pirma*, kad šis klausimas susijęs su teismo procesu dėl grąžinimo, vykusiu, be kita ko, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusiame teisme. Tiesa, kaip pabrėžia motina, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas suformulavo minėtą klausimą priėmęs 2022 m. rugsėjo 21 d. nutartį¹⁶, kuria galutinai užbaigtas šis bylos nagrinėjimas iš esmės. Vis dėlto prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusių teismo abejonės susijusios ne su prašymo dėl grąžinimo esme, o su sprendimo, kuriuo šis prašymas patenkinamas, vykdomoju pobūdžiu, dėl kurio tas teismas dar turi nuspręsti atsižvelgdamas, viena vertus, į tėvo prašymą, kuriuo siekiama, kad šis vykdomasis pobūdis būtų patvirtintas¹⁷, ir, kita vertus, į generalinio prokuroro ir vaikų teisių ombudsmeno prašymus, kuriais, priešingai, siekiama, kad vykdymas būtų sustabdytas.

45. Primintina, kad žodžių junginį „sprendimui priimti“, vartojamą SESV 267 straipsnyje, Teisingumo Teismas aiškina plačiai¹⁸. Nors sprendimo dėl grąžinimo vykdomojo pobūdžio teisminis patvirtinimas būtinai įvyksta tik po to, kai šis sprendimas yra „priimtas“, vis dėlto, kaip paaiškino tėvas, pagal Lenkijos teisę šis formalumas būtinas tam, kad paskui būtų galima kompetentingų institucijų prašyti jį vykdyti. Taigi funkcinio požiūriu šis patvirtinimas veikiau yra galutinis pirmesnio teismo proceso etapas, būtinas siekiant užtikrinti praktinį sprendimo dėl grąžinimo veiksmingumą¹⁹.

46. Pažymėtina, *antra*, kad, net jei sprendimo dėl grąžinimo vykdomojo pobūdžio patvirtinimą reikėtų nagrinėti atskirai, nėra jokių abejonių, jog prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas šiomis aplinkybėmis turi „priimti sprendimą“, kaip tai suprantama pagal SESV 267 straipsnį. Šiuo aspektu tėvas per posėdį paaiškino (ir niekas jam neprieštaravo), kad šis patvirtinimas – kurį, kaip per posėdį pripažino ir motina, ir generalinis prokuroras, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas yra kompetentingas atlikti²⁰ – savaime yra teisminė procedūra, numatyta Lenkijos teisėje. „Įrašas“ apie vykdomąjį pobūdį tampa specialiąja to teismo nutartimi, pridėta prie nutarties dėl grąžinimo ir įpareigojančia kompetentingas institucijas

¹⁵ Dėl šio reikalavimo žr., be kita ko, 2021 m. spalio 6 d. Sprendimą *W.Ż. (Aukščiausiojo Teismo Išimtinės kontrolės ir viešųjų reikalų kolegija – Skyrimas)* (C-487/19, EU:C:2021:798, 84 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija) ir 1986 m. kovo 5 d. Nutartį *Greis Unterweger* (318/85, EU:C:1986:106, 4 punktas).

¹⁶ Žr. šios išvados 18 punktą.

¹⁷ Žr. šios išvados 21 punktą.

¹⁸ Žr., be kita ko, 2019 m. lapkričio 21 d. Sprendimą *Procureur-Generaal bij de Hoge Raad der Nederlanden* (C-678/18, EU:C:2019:998, 25 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

¹⁹ Žr. *mutatis mutandis* 2016 m. birželio 16 d. Sprendimą *Pebros Servizi* (C-511/14, EU:C:2016:448, 27–29 punktai); 2019 m. vasario 28 d. Sprendimą *Gradbeništvo Korana* (C-579/17, EU:C:2019:162, 39 punktas) ir 2019 m. rugsėjo 4 d. Sprendimą *Salvoni* (C-347/18, EU:C:2019:661, 30 punktas).

²⁰ Procedūrą, kuria siekiama pripažinti vykdomąjį procedūros pobūdį ir kuri pagrindinėje byloje priklauso prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikusių teismo kompetencijai, reikia atskirti nuo *vykdymo* procedūros (t. y. konkrečių priemonių, kuriomis siekiama įgyvendinti grąžinimą), kuri, atrodo, priklauso kito teismo kompetencijai.

pastarąją vykdyti²¹. Be to, kaip pažymi tėvas, kiekvienas nesunkiai supras (nebent būtų laikomasi pernelyg formalaus požiūrio), kad akivaizdus prieštaravimas tarp prašymų, kuriuos pateikė, viena vertus, tėvas ir, kita vertus, generalinis prokuroras ir vaikų teisių ombudsmanas, atspindi šių šalių tarpusavio „ginčą“ šiuo klausimu, kurį prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas turi „išspręsti“ vykstant šiai procedūrai.

47. Šiuo klausimu neturi reikšmės generalinio prokuroro argumentas, kad dėl šių įvairių prašymų prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas neturi atlikti jokio vertinimo, nes pagal Civilinio proceso kodekso 388¹ straipsnį sustabdymas būtų automatiškai įvykdytas, todėl tėvo prašymas būtų automatiškai atmestas. Iš tikrųjų primintina, kad to teismo pateiktas klausimas iš esmės susijęs būtent su tuo, ar su Sąjungos teise suderinama tai, kad toks sustabdymas gali būti automatiškai įvykdytas pateikus prašymą, teismui neprivalant patikrinti šios priemonės būtinumo ir proporcingumo. Taigi šis argumentas susijęs su pateikto klausimo esme, todėl negali lemti šio klausimo nepriimtino²².

48. Šiomis aplinkybėmis prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, nagrinėdamas pagrindinę bylą, ne tik gali atsižvelgti į Teisingumo Teismo atsakymą į minėtą klausimą, bet šis atsakymas, kaip teigia tėvas, net yra „būtinasis“ tam, kad prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas galėtų išspręsti ginčą, susijusį su sprendimo dėl grąžinimo vykdomoju pobūdžiu. Iš tikrųjų, darant prielaidą, kad Teisingumo Teismas atsakys, jog pagal Sąjungos teisę draudžiama tokia nuostata, kaip Civilinio proceso kodekso 388¹ straipsnis, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas prašymus dėl sustabdymo turės pripažinti netekusiais galios ir patenkinti tėvo prašymą. Priešingu atveju jis turės konstatuoti, kad šio sprendimo vykdymas sustabdomas ir pastarąjį prašymą atmesti.

49. Tai patikslinus pažymėtina, kad generalinis prokuroras taip pat teigia, jog prejudicinis klausimas nepriimtinas, nes susijęs su reglamento „Briuselis IIb“ išaiškinimu, nors šis reglamentas pagrindinės bylos aplinkybėmis netaikytinas.

50. Tiesa, šioje byloje *ratione temporis* taikomas tik reglamentas „Briuselis IIa“²³; tai, beje, pripažįsta ir prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas. Taigi Teisingumo Teismas, atsižvelgiant į prejudicinio sprendimo priėmimo procedūros logiką, šioje byloje negali tiesiogiai nuspręsti dėl reglamento „Briuselis IIb“ aiškinimo. Vis dėlto dėl šio probleminio aspekto reikia tiesiog performuluoti prejudicinį klausimą, siekiant apsiriboti pirmuoju teisės aktu. Be to, nagrinėjant šį klausimą į reglamentą „Briuselis IIb“ galima atsižvelgti kaip į konteksto elementą²⁴.

²¹ Žr. Pawliczak, J., „Reformed Polish court proceedings for the return of a child under the 1980 Hague Convention in the light of the Brussels IIb Regulation“, *Journal of Private International Law*, 17 t., Nr. 3, p. 581. Beje, SESV 267 straipsnyje daroma nuoroda į „sprendimą“, kurį turi priimti nacionalinis teismas, nenumatant konkrečios sistemos dėl galimo deklaratyvaus šio sprendimo pobūdžio (žr. 1981 m. gruodžio 16 d. Sprendimą *Foglia* (244/80, EU:C:1981:302, 33 punktą)).

²² Žr., be kita ko, 2021 m. spalio 6 d. Sprendimą *W.Ż.* (*Aukščiausiojo Teismo Išimtinės kontrolės ir viešųjų reikalų kolegija – Skyrimas*) (C-487/19, EU:C:2021:798, 90 punktą).

²³ Pagal reglamento „Briuselis IIb“ 100 straipsnio 1 dalį šis reglamentas taikomas, be kita ko, po 2022 m. rugpjūčio 1 d. pradėtiems teismo procesams. Be to, pagal šio straipsnio 2 dalį reglamentas „Briuselis IIa“ toliau taikomas pirmiausia sprendimams, priimtiems iki šios datos pradėtuose teismo procesuose ir patenkantiems į pastarojo reglamento taikymo sritį. Primintina, kad tėvas prašymą dėl vaikų grąžinimo pateikė 2021 m. lapkričio 18 d. (žr. šios išvados 15 punktą).

²⁴ Žr. šios išvados 95 punktą.

B. Dėl esmės

51. Savo klausimu prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas iš esmės siekia sužinoti, ar pagal reglamento „Briuselis IIa“ 11 straipsnio 3 dalį, siejamą su 1980 m. Hagos konvencijos 2 ir 11 straipsniais, ir Chartijos 7 ir 47 straipsnius draudžiama nacionalinės teisės nuostata, kaip antai Civilinio proceso kodekso 388¹ straipsnis, pagal kurią paprastu nemotyvuotu prašymu, pateiktu tam tikrų įgaliotų viešųjų subjektų, galutinio sprendimo dėl grąžinimo, priimto išnagrinėjus bylą dviejų instancijų bendrosios kompetencijos teismuose, vykdymas automatiškai sustabdomas per pirmąjį dviejų mėnesių laikotarpį, siekiant leisti šiems subjektams pateikti kasacinį skundą, ir prireikus per visą kasacinį procesą.

52. Kaip pabrėžė motina, generalinis prokuroras ir Lenkijos vyriausybė, 1980 m. Hagos konvencija ir reglamentu „Briuselis IIa“ nesuvienodinamos procedūrinės taisyklės, taikomos prašymams dėl grąžinimo, grindžiamiems šia konvencija. Šiuose teisės aktuose nėra nuostatų, susijusių su galimais skundais dėl valstybės narės, į kurią kreipiamasi, teismo priimto sprendimo dėl grąžinimo, su momentu, nuo kurio toks sprendimas tampa vykdytinas, ar su tokio skundo stabdomuoju poveikiu šio sprendimo vykdymui. Visi šie klausimai paliekami spręsti pagal valstybės narės, į kurią kreipiamasi, proceso teisę.

53. Taigi šių procedūrinių taisyklių nustatymas priklauso kiekvienos valstybės narės kompetencijai. Vis dėlto iš šių teisės aktų, taip pat iš Sutarčių, Chartijos ir 1950 m. lapkričio 4 d. Romoje pasirašytos Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – EŽTK) kyla tam tikri įpareigojimai, kurie bus išsamiau aprašyti tolesniuose šios išvados skirsniuose ir kurių šios valstybės turi laikytis, įgyvendindamos šią kompetenciją²⁵, kuri, vadinasi, nėra *neribota*, bet, priešingai, yra *apribota*.

54. Taigi, kaip ir tėvas, Belgijos, Prancūzijos ir Nyderlandų vyriausybės bei Komisija, manau, kad priimdamas Civilinio proceso kodekso 388¹ straipsnį Lenkijos teisės aktų leidėjas viršijo savo kompetenciją. Iš tikrųjų šia nuostata šis teisės aktų leidėjas panaikino grąžinimo procedūros veiksmingumą (1 skirsnis). Tuo jis taip pat apribojo pagrindinę teisę į pagarbą šeimos gyvenimui ir tėvo pagrindinę teisę į veiksmingą teisinę gynybą (2 skirsnis), nepagrįsdamas nei tokio apribojimo, nei neigiamų pasekmių, kurių jis sukelia (3 skirsnis).

1. Dėl grąžinimo procedūros veiksmingumo

55. Kaip minėta, grąžinimo procedūra, numatyta 1980 m. Hagos konvencijoje ir papildyta reglamentu „Briuselis IIa“, vaiko pagrobimo atveju siekiama paprasto tikslo: užtikrinti „greitą“²⁶, kitaip tariant, „nedelsia[mą]“²⁷, vaiko grąžinimą į jo nuolatinės gyvenamosios vietos valstybę.

56. Iš tikrųjų šioje srityje laikas turi lemiamą reikšmę. Paprastai kuo greičiau nutraukiamas aplinkos pasikeitimo sukeltas sutrikimas, tuo mažiau traumuojamas vaikas. Ir atvirkščiai, kuo daugiau laiko vaikas turėjo integruotis į naują aplinką, tuo sunkiau jam grįžti į savo kilmės valstybę²⁸. Nuo to priklauso ir vaiko santykiai su paliktuoju vienu iš tėvų. Šių santykių

²⁵ Pagal analogiją žr. 2021 m. spalio 6 d. Sprendimą *W.Ż.* (*Aukščiausiojo Teismo Išimtinės kontrolės ir viešųjų reikalų kolegija – Skyrimas*) (C-487/19, EU:C:2021:798, 75 punktas).

²⁶ Žr. 1980 m. Hagos konvencijos preambulę ir 1 straipsnio a punktą.

²⁷ Žr. reglamento „Briuselis IIa“ 17 konstatuojamąją dalį.

²⁸ Todėl 1980 m. Hagos konvencijos 12 straipsnyje nurodyta, kad, jei prašymo dėl grąžinimo pateikimo metu nuo vaiko išvežimo ar negrąžinimo nėra praėję vieni metai, institucija turi nurodyti vaiką nedelsiant grąžinti. O praėjus vieniems metams grąžinti neturi būti nurodyta, *jei vaikas jau prisitaikė prie naujos aplinkos*.

intensyvumas per nebendravimo mėnesius mažėja. Pažymėtina ir tai, kad kuo vaikas mažesnis, tuo greitesnė jo intelekto ir psichikos struktūros raida, taigi tuo labiau bėgantis laikas gali paveikti šiuos santykius ir jiems pakenkti²⁹.

57. Tikslas „greitai“ arba „nedelsiant“ grąžinti vaiką akivaizdžiai reiškia skubumo reikalavimą, pabrėžiamą įvairiose 1980 m. Hagos konvencijos ir reglamento „Briuselis Ila“ nuostatose. Konkrečiai kalbant, pagal šios konvencijos 2 straipsnio antrą sakinį valstybių narių valdžios institucijos įpareigojamos nagrinėjant prašymą dėl grąžinimo taikyti „pačias sparčiausias procedūras“, o pagal jos 11 straipsnio pirmą pastraipą „vykstant vaiko grąžinimo procesui, <...> [jos] turi veikti kuo sparčiau“. Minėto reglamento 11 straipsnio 3 dalies pirmoje pastraipoje iš esmės pakartojami tokie patys įpareigojimai, pagal kurios šių valstybių teismai, gavę prašymą dėl grąžinimo, privalo „skubiai išnagrinė[ti] tą pareiškimą taikydami skubiausias procedūras, kurias leidžia nacionalinė teisė“.

58. Be to, šis skubumo reikalavimas konkrečiai nurodytas 1980 m. Hagos konvencijos 11 straipsnio antroje pastraipoje, iš kurios matyti, kad nacionalinės valdžios institucijos idealiai atveju sprendimą dėl prašymo dėl grąžinimo turi priimti *per šešias savaites* nuo kreipimosi į jas dienos³⁰. Taip pat pažymėtina, jog, kaip pabrėžia Komisija, Sąjungos teisės aktų leidėjas nustatė, kad, kiek tai susiję su vaikų grobimu pačioje Sąjungoje, šis terminas yra *privalomas*. Iš tikrųjų pagal reglamento „Briuselis Ila“ 11 straipsnio 3 dalies antrą pastraipą teismas, į kurį kreiptasi su tokiu prašymu, turi „ne vėliau kaip per šešias savaites nuo pareiškimo pateikimo, išskyrus atvejus, kai išimtinės aplinkybės neleidžia to daryti, priim[ti] sprendimą“.

59. Be to, nors tiesa, kad, kaip teigia generalinis prokuroras ir Lenkijos vyriausybė, šie įvairūs įpareigojimai susiję su sprendimo dėl grąžinimo *priėmimu*, o ne su tokio sprendimo *vykdymu*, šiuo atžvilgiu nacionalinėms valdžios institucijoms taikomas tas pats veiksmingumo ir skubumo reikalavimas. Iš tikrųjų, jei skubiai, kaip reikalaujama, priimtas sprendimas dėl grąžinimo nebūtų vykdomas arba jį šios institucijos vykdytų tik pavėluotai, aptariamieji įpareigojimai visiškai netektų veiksmingumo³¹.

60. Šiomis aplinkybėmis valstybių narių teisės aktų leidėjai pagal 1980 m. Hagos konvencijos 2 straipsnį³² ir lojalaus bendradarbiavimo principą, įtvirtintą ESS 4 straipsnio 3 dalyje³³, turi nustatyti reglamentavimo sistemą, leidžiančią užtikrinti grąžinimo procedūros skubumą ir veiksmingumą, taigi, ir tikslo, kurio ja siekiama, įgyvendinimą, kad kompetentingos valdžios institucijos galėtų nagrinėti prašymus dėl grąžinimo ir vykdyti atitinkamus sprendimus taip greitai, kaip reikalaujama.

61. Kaip ir tėvas, Belgijos, Prancūzijos ir Nyderlandų vyriausybės bei Komisija, manau, kad priimdamas Civilinio proceso kodekso 388¹ straipsnį Lenkijos teisės aktų leidėjas pasielgė kaip tik priešingai.

²⁹ Šiuo klausimu žr. 2008 m. liepos 11 d. Sprendimą *Rinau* (C-195/08 PPU, EU:C:2008:406, 81 punktas).

³⁰ Pagal 1980 m. Hagos konvenciją šis terminas nėra privalomas. Iš tikrųjų, jei per šį terminą sprendimas nepriimamas, vienintelė pasekmė, numatyta šios konvencijos 11 straipsnio antroje pastraipoje, – ta, kad pareiškėjas arba valstybės, į kurią kreipiamasi, centrinė įstaiga gali atitinkamos administracinės ar teisminės institucijos paprašyti nurodyti vėlavimo priežastis.

³¹ Šiuo klausimu žr. 2008 m. liepos 11 d. Sprendimą *Rinau* (C-195/08 PPU, EU:C:2008:406, 82 punktas).

³² Pagal šią nuostatą susitariančiosios valstybės, įskaitant jų teisėkūros institucijas, turi imtis „visų reikiamų priemonių, kad užtikrintų šios Konvencijos tikslų įgyvendinimą <...>“.

³³ Remiantis Teisingumo Teismo suformuota jurisprudencija, pagal lojalaus bendradarbiavimo principą valstybės narės, įskaitant ir jų teisėkūros institucijas, privalo imtis visų tinkamų priemonių užtikrinti Sąjungos teisės taikymą ir veiksmingumą (žr., be kita ko, 2019 m. gruodžio 19 d. Sprendimą *Amoena* (C-677/18, EU:C:2019:1142, 55 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija)).

62. Šiuo klausimu primintina, kad pagal Lenkijos teisę prašymas dėl grąžinimo gali būti nagrinėjamas dviejų instancijų bendrosios kompetencijos teismuose, o galimas apeliacinis skundas dėl pirmojoje instancijoje priimto sprendimo turi stabdomąjį poveikį. Tiesa, šiomis aplinkybėmis Lenkijos teisės aktų leidėjas galėjo numatyti ir galimybę pateikti kasacinį skundą; beje, tokia galimybė yra kai kuriose kitose valstybėse narėse. Vis dėlto susiedamas ši specialųjų skundų su skundžiamo galutinio sprendimo vykdymo automatinio sustabdymo sistema, nustatyta minėtame 388¹ straipsnyje, ir nesiimdamas pakankamų priemonių tam, kad būtų užtikrintas skubus minėto skundo nagrinėjimas, šis teisės aktų leidėjas *sisteminio* lygmeniu³⁴ pakenkė grąžinimo procedūros skubumui ir veiksmingumui.

63. *Pirma*, primintina, kad kai tik kuris nors iš viešųjų subjektų, įgaliotų pateikti kasacinį skundą (generalinis prokuroras, vaikų teisių ombudsmenas ar piliečių teisių ombudsmenas), pateikia prašymą remdamasis minėtu 388¹ straipsniu, jis turi teisę per pirmąjį dviejų mėnesių sustabdymo laikotarpį, skaičiuojamą nuo galutinio sprendimo priėmimo dienos, pateikti, jei pageidauja, tokį skundą³⁵. Nors atrodo, kad šis terminas, kaip teigia motina, generalinis prokuroras, vaikų teisių ombudsmenas ir Lenkijos vyriausybė, yra trumpesnis nei bendrai numatytas Lenkijos teisėje tokiam skundui pateikti – kuris, atrodo, yra šešių mėnesių, – jo trukmė vis dėlto stebina atsižvelgiant į grąžinimo procedūros kontekstą. Pažymėtina, kad minėtas terminas – kuris, kartoju, yra nustatytas galimam *kasaciniam skundui pateikti*, – yra ilgesnis nei paprastai teismams nurodomas šešių savaičių terminas *priimti sprendimą* dėl prašymo dėl grąžinimo.

64. Be to, primintina, kad tuo atveju, jei per šį terminą pateikiamas kasacinis skundas, stabdomasis poveikis pratęsiamas iki proceso, vykstančio *Sąd Najwyższy* (Aukščiausiasis Teismas), baigties. Tačiau, kaip per posėdį pripažino Lenkijos vyriausybė, nacionalinėje teisėje nenumatytas joks terminas tokiam skundui išnagrinėti. Ši vyriausybė šiuo klausimu taip pat nurodė, kad procesas šiame teisme trunka vidutiniškai 11 mėnesių, taigi jo trukmė gerokai ilgesnė nei šešių savaičių terminas, nurodytas 1980 m. Hagos konvencijos 11 straipsnio antroje pastraipoje ir reglamento „Briuselis IIa“ 11 straipsnio 3 dalyje³⁶. Be to, atrodo, kad *Sąd Najwyższy* (Aukščiausiasis Teismas) vidaus taisyklėse nenumatytos priemonės, kaip antai šioje byloje Teisingumo Teismo taikoma prejudicinio sprendimo priėmimo skubos tvarka procedūra, pagal kurias jis būtų įpareigotas skubiai priimti sprendimą dėl tokio skundo³⁷.

65. *Antra*, priešingai, nei leidžia suprasti motina, generalinis prokuroras ir Lenkijos vyriausybė, ginčijama sistema gali turėti įtakos ne kelioms byloms dėl grąžinimo, kurias nagrinėja Lenkijos teismai, o daugeliui tokių bylų.

³⁴ Pabrėžtina, kad tokia sisteminio pobūdžio problema yra dar didesnė dėl to, kad gali sukelti abejonių dėl pasitikėjimo, kurį valstybės narės turi suteikti vienos kitoms, kiek tai susiję su 1980 m. Hagos konvencijos ir reglamento „Briuselis IIa“ įgyvendinimu.

³⁵ Analizės sumetimais situaciją supaprastinu. Faktiškai kasacinio skundo pateikimo terminas – keturi mėnesiai (žr. Civilinio proceso kodekso 519¹ straipsnio 2² dalį). Vis dėlto, kai pateikiamas prašymas dėl sustabdymo, vykdymo sustabdymas automatiškai nutraukiamas, jei toks skundas nepateikiamas per du mėnesius (žr. šio kodekso 388¹ straipsnio 2 dalį).

³⁶ Pažymėtina, kad nors šiose dviejose nuostatose tai nėra aiškiai nurodyta, neabejotina, kad kai valstybės narės numato kelias instancijas prašymui dėl grąžinimo nagrinėti, šis šešių savaičių terminas *taikomas kiekvienai šiai instancijai*. Iš tikrųjų, jei pirmosios instancijos teismas pasistengtų priimti sprendimą per šį terminą, o paskui apeliacinis ar kasacinis teismas galėtų „neskubėdamas“ jį peržiūrėti, minėtos nuostatos netektų veiksmingumo. Šiuo klausimu žr. 2015 m. kovo 12 d. EŽTT sprendimą *Adžić prieš Kroatiją*, CE:ECHR:2015:0312JUD002264314, 97 punktas, ir 2020 m. sausio 14 d. EŽTT sprendimą *Rinau prieš Lietuvą*, CE:ECHR:2020:0114JUD001092609, 194 punktas. Taip pat žr. HCCH (Hagos tarptautinės privatinės teisės konferencija) „Specialiosios komisijos dėl 1980 m. spalio 25 d. Hagos konvencijos dėl tarptautinio vaikų grobimo civilinių aspektų veikimo ketvirtojo posėdžio išvadų ir rekomendacijų (2001 m. kovo 22–28 d.)“, pateikiamų internete adresu https://assets.hcch.net/upload/concl28sc4_f.pdf, 3.3 ir 3.4 punktus.

³⁷ *Sąd Najwyższy* (Aukščiausiasis Teismas) paprasčiausiai turi pirmenybinio nagrinėjimo sistemą, kuri leidžia tik teikti pirmenybę kuriai nors bylai ir dėl kurios taikymo savo nuožiūra sprendžia už atitinkamą bylą atsakingas teisėjas pranešėjas, taigi neužtikrinama, kad byloje dėl grąžinimo pateikti kasaciniai skundai būtų nagrinėjami pirmumo tvarka.

66. Šiuo aspektu pažymėtina, kad, nors Lenkijoje kasacinis skundas apsiriboja teisės klausimais, tai apima tariamą apeliacinės instancijos teismo „netinkamą teisės taikymą“³⁸, įskaitant netinkamą teisėtų negrąžinimo pagrindų, nurodytų 1980 m. Hagos konvencijos 13 straipsnyje, taikymą. Tačiau, kadangi šiais pagrindais dažnai remiasi vaiką pagrobęs vienas iš tėvų, siekdamas prieštarauti vaiko grąžinimui, ir šiuos pagrindus prireikus tas teismas turi išnagrinėti, tai reiškia, kad beveik visi sprendimai dėl grąžinimo gali būtų taip apskūsti. Beje, generalinis prokuroras per posėdį nurodė, kad būtent tuo jis grindė savo skundą, pateiktą pagrindinėje byloje³⁹.

67. Be to, aplinkybė, kad Lenkijos teisės aktų leidėjas apribojo asmenų, turinčių teisę pateikti tokį kasacinį skundą, skaičių, suteikdamas tam teisę tik generaliniam prokurorui, piliečių teisių ombudsmenui ir vaikų teisių ombudsmenui, iš tikrųjų leidžia išvengti to, kad vaiką pagrobęs vienas iš tėvų galėtų, piktnaudžiaudamas procedūra, pateikti skundą vien tik vilkinimo tikslais, siekdamas panaikinti 1980 m. Hagos konvencijos ir reglamento „Briuselis IIA“ nuostatų veiksmingumą⁴⁰. Vis dėlto, *viena vertus*, šių subjektų skaičius padidina galimybę pateikti tokį skundą ir, *kita vertus*, jie patys prireikus galėtų atitinkamo vieno iš tėvų prašymu piktnaudžiauti šia procedūra; tai aspektas, prie kurio dar grįšiu⁴¹.

68. Šiuo klausimu motina, generalinis prokuroras ir Lenkijos vyriausybė tvirtino, kad įgaliotų subjektų pateikiamų kasacinių skundų tarptautinio vaikų grobimo byloje skaičius praktiškai yra mažas. Tačiau, net darant prielaidą, kad taip ir yra, vien dėl tokio skundo stabdomojo poveikio galimybės gali kilti didelių abejonių dėl Lenkijos valdžios institucijų gebėjimo išvežus pagrobtą vaiką į šią valstybę narę užtikrinti greitą jo grąžinimą⁴².

69. *Trečia*, kaip pabrėžia prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas, tokios automatinio sustabdymo sistemos prieštaravimas 1980 m. Hagos konvencijoje ir reglamente „Briuselis IIA“ nustatytų taisyklių esmei yra dar akivaizdesnis dėl to, kad ši sistema skirta *vien* prašymams dėl grąžinimo, grindžiamiems šia konvencija. Taigi Lenkijos teisės aktų leidėjas, užuot numatęs, kad nagrinėjant šiuos prašymus būtų taikomos „skubiaus[ios] procedūr[os]“, kurias leidžia nacionalinė teisė“, kaip reikalaujama pagal minėto reglamento 11 straipsnio 3 dalies pirmą pastraipą, atrodo, priešingai, dėl jų nustatė vieną iš lėčiausių procedūrų, numatytų šioje teisėje.

70. *Galiausiai* paminėtinas dar vienas aspektas, dėl kurio mažiau diskutuota Teisingumo Teisme. Iš nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą matyti, kad pasibaigus kasaciniam procesui aptariamieji viešieji subjektai tuo atveju, kai patvirtinamas sprendimas dėl grąžinimo, dar gali apskūsti tokį sprendimą, pateikdami „specialųjį skundą“, numatytą *Ustawa z dnia 8 grudnia 2017 r. o Sądzie Najwyższym* (2017 m. gruodžio 8 d. Aukščiausiojo Teismo įstatymas)⁴³ 89 straipsnyje ir nagrinėjamą *Izba Kontroli Nadzwyczajnej i Spraw Publicznych Sądu Najwyższego* (Aukščiausiojo Teismo išimtinės kontrolės ir viešųjų reikalų kolegija). Toks skundas gali būti pateiktas per vienus metus nuo kasacinio skundo atmetimo dienos ir taip pat turi stabdomąjį poveikį⁴⁴.

³⁸ Žr. Civilinio proceso kodekso 398³ straipsnio 1 dalį.

³⁹ Šiuo klausimu žr. šios išvados 78 ir 81 punktus.

⁴⁰ Žr. 2008 m. liepos 11 d. Sprendimą *Rinau* (C-195/08 PPU, EU:C:2008:406, 85 punktas).

⁴¹ Žr. šios išvados 88 punktą. Šiuo klausimu Lenkijos vyriausybė per posėdį atsakydama į Teisingumo Teismo klausimus nurodė, kad yra nustatyta *Sąd Najwyższy* (Aukščiausiasis Teismas) pateiktų skundų atrankos sistema. Prieš priimant skundą patikrinama, be kita ko, ar jame iškeltas aktualus ir (arba) reikšmingas teisės klausimas. Šiomis aplinkybėmis, net darant prielaidą, kad vilkinimo tikslu pateiktas skundas atlikus šį pirminį patikrinimą nebus priimtas, vis dėlto vaiko grąžinimas gali gerokai užsitęsti dėl, pirma, termino pateikti skundą ir, antra, laikotarpio iki atrankos atlikimo ir skundo atmetimo.

⁴² Šiuo klausimu žr. mano pastabą, pateiktą šios išvados 34 išnašoje.

⁴³ *Dz. U.*, 2021, 1904 pozicija, su vėlesniais pakeitimais.

⁴⁴ Žr. Civilinio proceso kodekso 388³ straipsnį, įtrauktą 2022 m. įstatymu.

71. Tiesa, kaip teigė generalinis prokuroras ir Lenkijos vyriausybė, tokio „specialiojo skundo“ pateikimas esamoje pagrindinės bylos stadijoje išlieka hipotetinis. Be to, jų teigimu, toks „skundas“ gali būti susijęs tik su ribotais pagrindais⁴⁵, kitais nei jau išnagrinėtieji vykstant kasaciniam procesui, ir ši teisių gynimo priemonė iki šiol niekada nebuvo taikoma vaikų grobimo bylose. Šiomis aplinkybėmis, mano nuomone, vien galimybės pateikti šį papildomą skundą buvimas, atsižvelgiant į visą nacionalinę procesinę sistemą, patvirtina poveikį, kurį tokia nuostata, kaip Civilinio proceso kodekso 388¹ straipsnis, gali turėti grąžinimo procedūros skubumui ir veiksmingumui.

2. Dėl tėvo teisių į pagarbą šeimos gyvenimui ir į veiksmingą teisinę gynybą

72. Mano manymu, tokia nuostata, kaip Civilinio proceso kodekso 388¹ straipsnis, taip pat labai apriboja pagrindinę vieno iš tėvų, nagrinėjamu atveju tėvo, teisę į pagarbą jo šeimos gyvenimui ir teisę į veiksmingą teisinę gynybą, kurių viena užtikrinama pagal Chartijos 7 straipsnį, o kita – pagal jos 47 straipsnį⁴⁶. Patikslintina, jog, kadangi šios teisės atitinka teises, nurodytas atitinkamai EŽTK 8 ir 6 straipsniuose, jos turi būti aiškinamos atsižvelgiant į reikšmingą EŽTT jurisprudenciją⁴⁷.

73. Šiuo aspektu iš jurisprudencijos matyti, kad tarptautinio vaikų grobimo atveju vieno iš tėvų teisę prašyti grąžinti vaiką apima teisė į jo šeimos gyvenimo gerbimą⁴⁸. Šiuo klausimu EŽTT ne kartą yra nusprendęs, kad valstybėms narėms šioje srityje tenka pozityviosios pareigos pagal EŽTK 8 straipsnį, kurias tas teismas aiškina atsižvelgdamas į 1980 m. Hagos konvenciją. Jos pirmiausia turi nustatyti tinkamas ir veiksmingas priemones, įskaitant atitinkamą reglamentavimo sistemą, tam, kad būtų paisoma paliktojo vieno iš tėvų teisės į vaiko grąžinimą. To teismo teigimu, dėl šių priemonių tinkamumo sprendžiama pagal tai, ar jas galima įgyvendinti greitai, atsižvelgiant į pasekmes, kurias šioje srityje gali lemti bėgantis laikas⁴⁹.

74. Taigi valstybės narės, *viena vertus*, pagal EŽTK 8 straipsnį privalo nustatyti reglamentavimo sistemą, užtikrinančią, kad sprendimas dėl prašymo dėl grąžinimo būtų priimtas per „pagrįstą laiką“ visose instancijose, iš nacionalinių valdžios institucijų reikalaujant „ypatingo rūpestingumo“ tarptautinio vaikų grobimo srityje. Ši pareiga šioms institucijoms nustatyta ir pagal šios konvencijos 6 straipsnyje įtvirtintą teisę į teisingą bylos nagrinėjimą⁵⁰.

⁴⁵ Ši teisių gynimo priemonė numatyta, be kita ko, dėl galutinių sprendimų, kuriais pažeidžiami Lenkijos Respublikos Konstitucijoje įtvirtinti principai ar žmogaus ir piliečio teisės ir laisvės arba kuriais akivaizdžiai pažeidžiama teisė, kai neįmanoma panaikinti ar pakeisti sprendimo kitomis specialiomis teisių gynimo priemonėmis, numatytomis nacionalinėje teisėje.

⁴⁶ Pabrėžtina, kad Chartija taikoma tokiai situacijai, kaip susiklosčiusi pagrindinėje byloje. Iš tikrųjų, kai vaikų grobimas susijęs su dviem valstybėmis narėmis, prašymui dėl grąžinimo taikomas reglamentas „Briuselis IIa“. Taigi yra „įgyvendina[ma] Sąjungos teisė“, kaip tai suprantama pagal Chartijos 51 straipsnio 1 dalį.

⁴⁷ Pagal Chartijos 52 straipsnio 3 dalį.

⁴⁸ Žr., be kita ko, 2014 m. birželio 3 d. EŽTT sprendimą *López Guió prieš Slovakiją*, CE:ECHR:2014:0603JUD001028012, 82 punktas.

⁴⁹ Žr., be kita ko, 2013 m. kovo 7 d. EŽTT sprendimą *Raw ir kiti prieš Prancūziją*, CE:ECHR:2013:0307JUD001013111, 78 ir 79 punktai bei juose nurodyta jurisprudencija. Taip pat žr. šios išvados 56 punktą.

⁵⁰ Žr., be kita ko, 2015 m. sausio 13 d. EŽTT sprendimą *Hoholm prieš Slovakiją*, CE:ECHR:2015:0113JUD003563213, 44 punktas, ir 2020 m. sausio 14 d. EŽTT sprendimą *Rinau prieš Lietuvą*, CE:ECHR:2020:0114JUD001092609, 152 punktas.

75. Iš EŽTT jurisprudencijos matyti, jog tai, kad valstybė narė leidžia dėl sprendimo dėl grąžinimo pateikti kelis apeliacinius skundus, kasacinius skundus ir kitus „specialiuosius skundus“, prireikus turinčius stabdomąjį poveikį, reiškia *sisteminių trūkumą*, nes dėl įvairių šių skundų gali nepagrįstai pailgėti bet kurio prašymo dėl grąžinimo nagrinėjimas ir netgi būti beveik paneigtas teisingumas⁵¹.

76. *Kita vertus*, valstybės narės pagal EŽTK 6 ir 8 straipsnius galutinio sprendimo dėl grąžinimo priėmimo atveju taip pat privalo imtis visų tinkamų ir būtinų priemonių jo vykdymui palengvinti⁵². Kaip teigia tėvas ir Komisija, paliktojo vieno iš tėvų teisė į pagarbą šeimos gyvenimui ir teisė į veiksmingą teisinę gynybą, priešingai, taptų iliuzija, jei tam tikros viešosios valdžios institucijos galėtų, neturėdamos pateikti paaiškinimo ir galiausiai net neprivalėdamos pateikti kasacinio skundo, automatiškai sustabdyti tokio sprendimo vykdymą, todėl jis minėto vieno iš tėvų nenaudai gana ilgai liktų nevykdomas⁵³.

3. Dėl tokios sistemos pagrindimo nebuvimo

77. Šiomis aplinkybėmis motina, generalinis prokuroras, vaikų teisių ombudsmenas ir Lenkijos vyriausybė teigia, kad sistema, kaip antai nustatyta Civilinio proceso kodekso 388¹ straipsnyje, siekiama – ir ji yra būtina – pagal Chartijos 47 straipsnį užtikrinti veiksmingą teisminę vaiko gynybą, o į jo interesus, ginamus, be kita ko, pagal Chartijos 24 straipsnį, aiškinant ir taikant 1980 m. Hagos konvenciją ir reglamentą „Briuselis IIa“ atsižvelgiama pirmiausia⁵⁴.

78. Pripažindamos, kad pastarieji teisės aktai buvo priimti būtent siekiant apginti pirmiausia išvežto vaiko interesus ir kad paprastai jam naudingiausia kuo greičiau grįžti į savo nuolatinės gyvenamosios vietos valstybę⁵⁵, šios šalys ir suinteresuotieji asmenys pabrėžia, kad taip yra ne visada. Konkrečiai kalbant, kai vaiką pagrobęs vienas iš tėvų (nagrinėjamu atveju – motina) teigia, jog yra „didelė rizika“, kad grąžinus vaikui bus padaryta fizinė ar psichinė žala arba jis pakliūs į kitą netoleruotiną situaciją, kaip tai suprantama pagal 1980 m. Hagos konvencijos 13 straipsnio pirmos pastraipos b punktą, šie teiginiai turėtų būti išsamiai patikrinti teismine tvarka, kaip to reikalaujama pagal EŽTT jurisprudenciją, nes jie susiję su vaiko gerove ir orumu, ir tuo tikslu turėtų būti galima pateikti kasacinį skundą, prireikus nepaisant to, kad grąžinimo procedūra sulėtės.

79. Šiomis aplinkybėmis galutinio sprendimo dėl grąžinimo vykdymo automatinis sustabdymas, numatytas Civilinio proceso kodekso 388¹ straipsnyje, neleidžiant priverstinai grąžinti vaiko į jo kilmės valstybę prieš tai, kai pateikiamas toks skundas ir prireikus jį išnagrinėja *Sąd Najwyższy* (Aukščiausiasis Teismas), yra būtinas siekiant užtikrinti praktinį kasacinio skundo veiksmingumą, taip pat užkirsti kelią tam, kad kiltų minėta „didelė rizika“, taigi tam, kad vaikas patirtų nepataisomą žalą.

⁵¹ Žr., be kita ko, 2014 m. birželio 3 d. EŽTT sprendimą *López Guió prieš Slovakiją*, CE:ECHR:2014:0603JUD001028012, 107–109 punktai, ir 2015 m. sausio 13 d. EŽTT sprendimą *Hoholm prieš Slovakiją*, CE:ECHR:2015:0113JUD003563213, 49, 52 ir 53 punktai. Pagal analogiją žr. 2008 m. liepos 11 d. Sprendimą *Rinau* (C-195/08 PPU, EU:C:2008:406, 87 punktas). Taip pat žr. mano pastabą, pateiktą šios išvados 34 išnašoje.

⁵² Žr., be kita ko, 2013 m. kovo 7 d. EŽTT sprendimą *Raw ir kiti prieš Prancūziją*, CE:ECHR:2013:0307JUD001013111, 84 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija.

⁵³ Žr. *mutatis mutandis* 2019 m. gruodžio 19 d. Sprendimą *Deutsche Umwelthilfe* (C-752/18, EU:C:2019:1114, 35–37 punktai ir juose nurodyta jurisprudencija) ir 2005 m. rugsėjo 6 d. EŽTT sprendimą *Săcăleanu prieš Rumuniją*, CE:ECHR:2005:0906JUD007397001, 5 punktas.

⁵⁴ Žr., be kita ko, 2009 m. gruodžio 23 d. Sprendimą *Detiček* (C-403/09 PPU, EU:C:2009:810, 34 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija).

⁵⁵ Žr. šios išvados 29 punktą.

80. Kaip ir tėvas, Belgijos, Prancūzijos ir Nyderlandų vyriausybės bei Komisija, nepritariu tokiai nuomonei. Nors nurodytas tikslas yra pagirtinas, ginčijama priemone, mano manymu, viršijama tai, kas būtina jam pasiekti, be to, ji nėra proporcinga.

81. Tiesa, iš EŽTT jurisprudencijos matyti, kad, kai vykstant grąžinimo procedūrai pateikiami pagrįsti teiginiai dėl „didelės rizikos“, kaip tai suprantama pagal 1980 m. Hagos konvencijos 13 straipsnio pirmos pastraipos b punktą, atsižvelgdamos pirmiausia į vaiko interesus teisminės institucijos turi tinkamai *išnagrinėti* šiuos teiginius, kad kiekvienu atveju įsitikintų, jog vaiko grąžinimas labiausiai atitinka jo interesus, arba, jeigu taip nėra, pritaikyti šioje nuostatoje nurodytą negrąžinimo pagrindą. Taigi šios institucijos turi „iš tikrųjų atsižvelgti“ į tokius teiginius – juos išnagrinėjus tam tikrais atvejais gali būti pagrįstas šešių savaičių termino, kuris paprastai joms nustatomas, pratęsimas⁵⁶ – ir savo ruožtu priimti „konkrečiai“ ir „pakankamai“ motyvuotus sprendimus atsižvelgdamos į kiekvienoje byloje susiklosčiusias aplinkybes⁵⁷.

82. Vis dėlto iš to negalima daryti išvados, kaip daro tie, kurie pritaria Civilinio proceso kodekso 388¹ straipsniui, kad tie patys teiginiai dėl „didelės rizikos“ vaikui grąžinimo atveju būtinai turi būti *iš naujo nagrinėjami* keliose instancijose. Iš tikrųjų vaiko teisminė apsauga nuo tokios „rizikos“ iš esmės jau yra užtikrinta reikalaujama lygiu pagal Sąjungos teisę ir EŽTT jurisprudenciją, esant peržiūrėjimo *teisme* galimybei⁵⁸.

83. Mano manymu, pagrindinė byla šiuo klausimu yra geras pavyzdys. Šioje byloje teisminė vaikų gynyba jau buvo užtikrinta ne vienoje instancijoje, kaip reikalaujama pagal Chartijos 24 ir 47 straipsnius, o *dviejuose instancijose*. Nors kasaciniai skundai, kuriuos motinos prašymu pateikė generalinis prokuroras ir vaikų teisių ombudsmenas, atrodo, yra grindžiami tuo, kad žemesnės instancijos teismai tariamai pažeidė 1980 m. Hagos konvencijos 13 straipsnio pirmos pastraipos b punktą, pažymėtina, kad šie teismai nenurodė automatiškai ar mechaniškai grąžinti vaikų. Jie, atrodo, priešingai, „iš tikrųjų atsižvelgė“ į motinos teiginius, susijusius su „didele rizika“ vaikams grąžinimo atveju. Konkrečiai kalbant, neginčijama, kad pirmosios instancijos teismas išsamiai išnagrinėjo šiuo klausimu pateiktus įrodymus – tuo galima paaiškinti aplinkybę, kad praėjo septyni mėnesiai, kol jis priėmė sprendimą, – prašydamas, be kita ko, atlikti ekspertizę, kurios išvadomis rėmėsi nuspręsdamas atmesti galimybę, kad grąžinus vaikams kiltų tokia „rizika“⁵⁹. Taip pat neginčijama, kad šie teismai priėmė sprendimus šiuo klausimu išsamiai ir konkrečiai nurodydami motyvus, atsižvelgdami į bylos aplinkybes⁶⁰.

84. Iš to, kas išdėstyta, mano manymu, matyti, kad net atsižvelgiant į teiginius dėl „didelės rizikos“ vaikams grąžinimo atveju, kaip tai suprantama pagal 1980 m. Hagos konvencijos 13 straipsnio pirmos pastraipos b punktą, pareiga atsižvelgti pirmiausia į vaiko interesus ir jo teisę į teisminę gynybą, įtvirtintos Chartijos 24 ir 47 straipsniuose, nereiškia nei to, kad Lenkijos teisės aktų

⁵⁶ Žr., be kita ko, 2020 m. sausio 14 d. EŽTT sprendimą *Rinau prieš Lietuvą*, CE:ECHR:2020:0114JUD001092609, 194 punktas. Šiomis aplinkybėmis, kaip teigia Belgijos vyriausybė ir Komisija, šiuo šešių savaičių terminu teoriškai užtikrinama pusiausvyra tarp skubumo reikalavimo ir būtinybės konkrečiai išnagrinėti kiekvienoje byloje susiklosčiusias aplinkybes, o tai pateisina aplinkybę, kad teismai paprastai laikosi šio termino. Taigi, kai toks teismas konkrečiu atveju negali per nurodytą terminą įvykdyti EŽTT jurisprudencijoje nustatytų reikalavimų, tai, mano manymu, susiję su „išimtinėmis aplinkybėmis“, minimomis reglamento „Bruselis IIa“ 11 straipsnio 3 dalies antroje pastraipoje.

⁵⁷ Žr., be kita ko, 2013 m. lapkričio 26 d. EŽTT sprendimą *X prieš Latviją*, CE:ECHR:2013:1126JUD002785309, 106 ir 107 punktai.

⁵⁸ Dėl aplinkybės, kad pagrindinė teisė į veiksmingą teisinę gynybą paprastai neįpareigoja nustatyti kelių instancijų teismo nagrinėjimo, žr., be kita ko, 2018 m. rugsėjo 26 d. Sprendimą *Belastingdienst / Toeslagen (Apeliacinio skundo stabdomasis poveikis)* (C-175/17, EU:C:2018:776, 34 punktas ir jame nurodyta jurisprudencija) ir 2018 m. balandžio 5 d. EŽTT sprendimą *Zubac prieš Kroatiją*, CE:ECHR:2018:0405JUD004016012, 82 punktas.

⁵⁹ Žr. 2013 m. lapkričio 26 d. EŽTT sprendimą *X prieš Latviją*, CE:ECHR:2013:1126JUD002785309, 112–114 punktai, ir 2020 m. sausio 14 d. EŽTT sprendimą *Rinau prieš Lietuvą*, CE:ECHR:2020:0114JUD001092609, 190–195 punktai.

⁶⁰ Žr., be kita ko, 2013 m. lapkričio 26 d. EŽTT sprendimą *X prieš Latviją*, CE:ECHR:2013:1126JUD002785309, 107 punktas.

leidėjas turėjo sudaryti galimybę dėl sprendimų dėl grąžinimo pateikti kasacinį skundą, nei juo labiau to, kad jis turėjo priskirti šiam skundui automatinį stabdomąjį poveikį paprasčiausiai pateikus nemotyvuotą prašymą⁶¹. Vadinasi, Civilinio proceso kodekso 388¹ straipsniu viršijama tai, kas šiuo klausimu būtina.

85. Tiesa, gali susiklostyti išimtinės aplinkybės, kai vykdant galutinį sprendimą dėl grąžinimo, priimtą užbaigiant procesą vienoje ar net dviejose teisminėse instancijose, gali kilti rizika, kad atitinkamam vaikui bus padaryta fizinė ar psichinė žala (ir t. t.), kaip numatyta 1980 m. Hagos konvencijos 13 straipsnio pirmos pastraipos b punkte. Taip gali atsitikti, jei tokia rizika jau buvo tuo metu, kai buvo nagrinėjamas prašymas dėl grąžinimo, bet teismas (-ai), į kurį (-iuos) kreiptasi, apie tai nesužinojo – pavyzdžiui, dėl to, kad vaiką pagrobęs vienas iš tėvų to nenurodė, – arba dėl nežinomų priežasčių į tai neatsižvelgė, akivaizdžiai pažeisdamas (-i) procesines pareigas, kylančias iš EŽTT jurisprudencijos. Tokią padėtį gali lemti ir pasikeitusios aplinkybės, susiklosčiusios po sprendimo dėl grąžinimo priėmimo, dėl kurių kyla naujas pavojus vaikui⁶².

86. Tokiais atvejais sprendimo dėl grąžinimo vykdymo sustabdymo, prireikus, kol bus priimtas sprendimas dėl skundo, kuriuo siekiama, kad šis sprendimas būtų pašalintas iš teisės sistemos arba pripažintas nebegaliojančiu, sistema, mano manymu, būtina siekiant apginti pirmiausia vaiko interesus.

87. Vis dėlto Civilinio proceso kodekso 388¹ straipsnyje nustatytoje sistemoje, net jeigu ji būtų, kaip teigia Lenkijos vyriausybė, skirta šioms išimtinėms atvejams, nėra numatyta, kaip jau nurodžiau, jokių garantijų, leidžiančių užtikrinti, kad ji būtų naudojama praktiškai *vien* tokiais atvejais.

88. Šiuo aspektu primintina, kad galutinio sprendimo dėl grąžinimo vykdymo sustabdymui remiantis šia nuostata netaikoma jokia kita sąlyga, išskyrus tai, kad vienas iš skundą pateikti įgaliotų subjektų turi oficialiai pateikti prašymą šiuo klausimu ir neprivalo nurodyti jokių motyvų. Taigi šie subjektai neprivalo nurodyti jokių aplinkybių, patvirtinančių, kad šio sprendimo vykdymas gali lemti fizinę ar psichinę žalą vaikui, kaip tai suprantama pagal 1980 m. Hagos konvencijos 13 straipsnio pirmos pastraipos b punktą⁶³. Todėl tokia sistema neleidžia atlikti jokios teisminės kontrolės, galinčios užkirsti kelią tam, kad šie subjektai netinkamai ja naudotųsi ir netgi ja piktnaudžiautų⁶⁴. Teoriškai, kaip teigia tėvas, niekas netrukdo trims atitinkamiems viešiesiems subjektams automatiškai pateikti tokį prašymą, susijusį su *bet kuriuo* apeliacine tvarka priimtu *sprendimu dėl grąžinimo*. Pagal šią sistemą jie netgi skatinami tai daryti. Iš tikrųjų taip elgdami jie neturi ko prarasti, o kiekvieną kartą gauna puikią galimybę ramiai išnagrinėti tokį sprendimą.

⁶¹ Pagal analogiją žr. 2018 m. rugsėjo 26 d. Sprendimą *Belastingdienst / Toeslagen (Apeliacinio skundo stabdomasis poveikis)* (C-175/17, EU:C:2018:776, 36 punktas ir juose nurodyta jurisprudencija).

⁶² Tipinis toks pavyzdys – tėvo, kuris turėjo rūpintis vaiku kilmės valstybėje narėje, mirtis arba ginkluotas konfliktas, kilęs toje valstybėje.

⁶³ Lenkijos vyriausybės argumentas, kad nebūtina nurodyti motyvų, siekiant leisti subjektams kuo greičiau pradėti veikti ir pateikti prašymą dėl sustabdymo, atsižvelgiant į tai, kad jie dažnai neturi išsamių informacijos apie grąžinimo bylose susiklosčiusias aplinkybes, nes nėra bylų dėl grąžinimo šalys, manęs neįtikina. Iš tikrųjų neginčijama, kad bent jau generalinis prokuroras ir vaikų teisių ombudsmenas gali įstoti į šias bylas jau pirmojoje instancijoje. Be to, šiuo argumentu kaip tik pabrėžiama, kad aptariami subjektai gali pasinaudoti Civilinio proceso kodekso 388¹ straipsnyje nustatyta sistema net nesužinoję bylos aplinkybių, taigi net neapsvarstę, ar sustabdymas yra pagrįstas.

⁶⁴ Nors, kaip teigia Lenkijos vyriausybė, aptariami subjektai laikomi veikiančiais įstatymo ir vaiko interesais, primintina, kad vienas iš jų – generalinis prokuroras – yra Lenkijos vykdomosios valdžios dalis. Šiuo aspektu negalima neatsižvelgti į pavojų, kad ši vykdomoji valdžia kišis į tam tikrus vykstančius apeliacinius procesus, ypač į žiniasklaidoje plačiai nušviestuosius, kitais tikslais, o ne vien įstatymo interesais. Šiuo klausimu žr. 2020 m. sausio 14 d. EŽTT sprendimą *Rinau prieš Lietuvą*, CE:ECHR:2020:0114JUD001092609, 195–223 punktai.

89. Tokia sistema taip pat nėra proporcinga *stricto sensu*. Iš tikrųjų pagal ją nėra tinkamai suderintos įvairios susijusios teisės ir interesai. Lenkijos teisės aktų leidėjas neišlaikė „teisingos pusiausvyros“ tarp tikslo apsaugoti vaiką nuo bet kokios „didelės rizikos“ ir grąžinimo procedūros skubumo bei veiksmingumo⁶⁵. Jis pusiausvyrą pernelyg pakreipė pirmojo tikslo naudai, dėl ko principas (grąžinimas) praktiškai galėjo tapti išimtimi (negrąžinimas), arba atvirkščiai.

90. Šiuo klausimu pažymėtina, kad negalima neatkreipti dėmesio į lemiamą įtaką, kurią sprendimo dėl grąžinimo sustabdymas kasacinio skundo nagrinėjimo laikotarpiu gali turėti grąžinimo procedūros rezultatui. Iš tikrųjų, kaip minėta šios išvados 56 punkte, šioje srityje laikas yra lemiamas veiksnys. Kuo labiau vaikas integruojasi į valstybę, į kurią buvo išvežtas, tuo sunkiau jam grįžti į kilmės valstybę ir tuo mažiau toks grįžimas yra pagrįstas. Taigi, net jei apskūstas sprendimas galiausiai būtų patvirtintas užbaigiant kasacinį procesą, tikėtina, kad jis nebus įvykdytas, atsižvelgiant pirmiausia į vaiko interesą likti toje aplinkoje, kuri per tą laiką tapo jo naująja aplinka. Vadinasi, prisidengiant vaiko padėties stabilizavimu, kuriuo remiasi pritariantieji Civilinio proceso kodekso 388¹ straipsniui, sustabdymas remiantis šia nuostata galėtų pirmiausia įtvirtinti faktinę padėtį, susiklosčiusią dėl neteisėto išvežimo ar negrąžinimo, sustiprinant vaiką pagrobūcio vieno iš tėvų poziciją⁶⁶.

91. Minėtas 388¹ straipsnis yra neproporcingas juo labiau dėl to, kad Lenkijos teisėje yra kita nuostata, pagal kurią leidžiama tinkamai apsaugoti vaiką nuo bet kokios „didelės rizikos“, kad grąžinus jam bus padaryta fizinė ar psichinė žala, kartu suderinant visas susijusias teises ir interesus. Iš tikrųjų pagal Civilinio proceso kodekso 388 straipsnį subjektams, įgaliojams pateikti kasacinį skundą dėl sprendimo dėl grąžinimo, leidžiama prašyti jį sustabdyti, kai dėl šio sprendimo vykdymo vaikui galėtų būti padaryta nepataisoma žala. Svarbiausia, jog šiuo klausimu *Sąd Apelacyjny w Warszawie* (Varšuvos apeliacinis teismas) vykdoma teismine kontrole užtikrinama, kad toks sustabdymas galimas tik tada, kai to tikrai reikia atsižvelgiant pirmiausia į vaiko interesus.

92. Šiomis aplinkybėmis motinos, generalinio prokuroro ir vaikų teisių ombudsmeno argumentas, kad Lenkijos teisės aktų leidėjas automatinio sustabdymo paprastu suinteresuotųjų subjektų prašymu sistemą nustatė būtent dėl to, kad *Sąd Apelacyjny w Warszawie* (Varšuvos apeliacinis teismas) daugumą prašymų dėl sustabdymo, pateiktų remiantis Civilinio proceso kodekso 388 straipsniu, atmesdavo, mano nuomone, kelia labai daug klausimų. Iš tikrųjų viena iš dviejų: arba Lenkijos teisės aktų leidėjas aiškiai suprato, kad pagal naująjį šio kodekso 388¹ straipsnį būtų leidžiama nevykdyti sprendimų dėl grąžinimo, dėl kurių grąžinimo atveju vaikui faktiškai nekyla „didelė rizika“ – nes antraip tas teismas patenkintų atitinkamus prašymus dėl sustabdymo, – pažeidžiant pagal tarptautinę teisę ir Sąjungos teisę Lenkijos Respublikai tenkančius įsipareigojimus; arba jis laikėsi nuomonės, kad Lenkijos vykdomosios valdžios narys ir dvi administracinės institucijos geriau nei Lenkijos teismas gali kiekvienu atveju be jokios kontrolės įvertinti, ar esama tokios „rizikos“. Bet kuriuo atveju toks argumentas teisinėje valstybėje yra nepriimtinas.

4. Tarpinė išvada

93. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, siūlau Teisingumo Teismui į pateiktą klausimą atsakyti, kad pagal reglamento „Briuselis IIa“ 11 straipsnio 3 dalį, siejamą su 1980 m. Hagos konvencijos 2 ir 11 straipsniais, ir Chartijos 7 ir 47 straipsnius draudžiama nacionalinės teisės nuostata, pagal kurią paprastu nemotyvuotu prašymu, pateiktu tam tikrų įgaliotų viešųjų subjektų, galutinio

⁶⁵ Šiuo klausimu žr. 2015 m. sausio 13 d. EŽTT sprendimą *Hoholm prieš Slovakiją*, CE:ECHR:2015:0113JUD003563213, 45–47 punktai.

⁶⁶ Pagal analogiją žr. 2009 m. gruodžio 23 d. Sprendimą *Detiček* (C-403/09 PPU, EU:C:2009:810, 49 punktas).

sprendimo dėl grąžinimo, priimto išnagrinėjus bylą dviejų instancijų bendrosios kompetencijos teismuose, vykdymas automatiškai sustabdomas per pirmąjį dviejų mėnesių laikotarpį, siekiant leisti šiems subjektams pateikti kasacinį skundą, ir prireikus per visą kasacinį procesą.

94. Taip pat patikslintina (nes prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas Teisingumo Teismo aiškiai to klausia), kad, darant prielaidą, jog Teisingumo Teismas pritars mano siūlymui, prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas pagrindinėje byloje turės užtikrinti visišką reikšmingų Sąjungos teisės nuostatų veiksmingumą, savo iniciatyva netaikydamas Civilinio proceso kodekso 388¹ straipsnio⁶⁷.

95. Baigiant atkreiptinas dėmesys į paskutinį aspektą. Kaip minėta, nuo 2022 m. rugpjūčio 1 d. prašymams dėl grąžinimo taikomas reglamentas „Briuselis IIR“. Šiame naujame reglamente patvirtinti sprendimai, numatyti reglamente „Briuselis IIR“⁶⁸, kartu numatant naujoviškas nuostatas, kuriomis siekiama dar labiau padidinti grąžinimo procedūros veiksmingumą ir spartą. Konkrečiai kalbant, reglamento „Briuselis IIR“ 27 straipsnio 6 dalyje numatyta galimybė sprendimą dėl grąžinimo paskelbti laikinai vykdytinu, nepaisant galimų skundų, kai tai būtina atsižvelgiant pirmiausia į vaiko interesus. Be to, iš šio reglamento 42 konstatuojamosios dalies matyti, kad valstybės narės „turėtų apsvarstyti galimybę apriboti galimų apeliacinių skundų skaičių nustatant, kad“ tokį sprendimą „būtų galima apskųsti tik vieną kartą“. Tai, kad Lenkijos teisės aktų leidėjas, įsigaliojus šiam naujam reglamentui, bet iki tos dienos, kurią jis pradėtas taikyti, priėmė tokią nuostatą, kaip Civilinio proceso kodekso 388¹ straipsnis, ir šiuo aspektu kelia rimtų klausimų, susijusių su lojaliu bendradarbiavimu⁶⁹.

VI. Išvada

96. Atsižvelgdamas į tai, kas išdėstyta, siūlau Teisingumo Teismui į *Sąd Apelacyjny w Warszawie* (Varšuvos apeliacinis teismas, Lenkija) pateiktą klausimą atsakyti taip:

2003 m. lapkričio 27 d. Tarybos reglamento (EB) Nr. 2201/2003 dėl jurisdikcijos ir teismo sprendimų, susijusių su santuoka ir tėvų pareigomis, pripažinimo bei vykdymo, panaikinančio Reglamentą (EB) Nr. 1347/2000, 11 straipsnio 3 dalis, siejama su 1980 m. spalio 25 d. Hagoje sudarytos Konvencijos dėl tarptautinio vaikų grobimo civilinių aspektų 2 ir 11 straipsniais, ir Europos Sąjungos pagrindinių teisių chartijos 7 ir 47 straipsniai

turi būti aiškinami taip:

pagal juos draudžiama nacionalinės teisės nuostata, pagal kurią paprastu nemotyvuotu prašymu, pateiktu tam tikrų įgaliotų viešųjų subjektų, galutinio sprendimo dėl grąžinimo, priimto išnagrinėjus bylą dviejų instancijų bendrosios kompetencijos teismuose, vykdymas automatiškai sustabdomas per pirmąjį dviejų mėnesių laikotarpį, siekiant leisti šiems subjektams pateikti kasacinį skundą, ir prireikus per visą kasacinį procesą.

⁶⁷ Žr., be kita ko, 2007 m. lapkričio 27 d. Sprendimą *C* (C-435/06, EU:C:2007:714, 57 punktą ir jame nurodyta jurisprudenciją).

⁶⁸ Konkrečiai kalbant, reglamento „Briuselis IIR“ 24 straipsnyje taip pat nurodytas šešių savaičių terminas išnagrinėti prašymus dėl grąžinimo, kartu aiškiai patvirtinant, kad jis taikomas kiekvienai galimai instancijai.

⁶⁹ Žr. *mutatis mutandis* 1997 m. gruodžio 18 d. Sprendimą *Inter-Environnement Wallonie* (C-129/96, EU:C:1997:628, 45 punktą).